

www.dereta.rs

Biblioteka
„dereta vam predstavlja...”

Urednik izdanja
Aleksandar Šurbatović

Naslov originala
Viktor Horváth
TÖRÖK TŰKÖR

Copyright © Horváth Viktor 2009

Published by agreement with the Sárközy & Co. Literary Agency

sarkozyandco.com

First Edition: Jelenekor Kiadó, Pécs 2012.

Copyright © ovog izdanja dela *Dereta*

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

VIKTOR HORVAT

TURSKO OGLEDALO

Prevod s mađarskog
Marija Cindori Šinković

Beograd
2015.
DERETA

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ
 وَوَضَعْنَا عَنكَ وَزْرَكَ
 الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ
 وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ
 فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا
 إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا
 فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ
 وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ

Širokogrudost

U ime Alaha, Milostivog, Samilosnog!
Zar grudi tvoje nismo prostranim učinili,
i breme tvoje s tebe skinuli,
koje je pleća tvoja tištilo,
i spomen na tebe visoko uzdigli!
Ta, zaista, s mukom je i last,
zaista, s mukom je i last!
A kad završiš, molitvi se predaj
i samo se Gospodaru svome obraćaj!
 (94. sura)

Efendi svetla lica

Drago dete, dete moje dece! Listaš ovu knjigu zaronjen u meke jastuke među zidovima pokrivenim tepisima, srčeš vrelo piće kraj dobre vatre. Tebi pišem, čitaj ovo dobra srca!

Ja nisam voleo da čitam, pisanje mi nije išlo od ruke. Voleo sam pastuve plemenite krvi, perce nataknuo na strelu, pljačku, zasede neprijatelju, čudesne žene i mašine; zanimalo me kako nekog sa deset koraka buzdovanom pogoditi u čelo. Vidiš, sada ipak pišem. Smirujem ratove u sebi, iz mozaika zlatnog doba za tebe spasavam nekoliko kamenčića pre nego što nas sve pokrije pepeo.

Uzećeš u ruke ovu moju priču (ako i Alah hoće da je uzmeš u ruke), a ja, Isa, sin Jusufov, vekovima ću biti opet mrtav. Baš kao što sam i pre rođenja bio mrtav. Jer živimo u vrlo kasna vremena,

prijatelju moj! Ja pišem ove redove u 1007. godini Hidžre ili, kako hrišćani računaju, u 1599. godini od rođenja proroka Isusa (neka mu je sa srećom kraj Alahovog tronošča!).

Pišem ti o srećnim vremenima kada su ljudi molitvama ostvarivali svoje želje ovozemaljske, kada su čarobnjaštvom činili velika čuda.

U tim davnim vremenima bio je mir, a sada je rat. Tada je bilo leto, a sada je zima. Tada sam bio željan rata, Alah je dozvolio da bude rata, sada bih želeo da je mir, a vidiš, Alah ne dozvoljava da bude mira. Vojske polaze blatnjavim drumovima na sever i jug, na istok i zapad. Vojskovođe šalju svojim gospodarima odrubljene balzamovane glave neprijatelja, rađaju se dosad neviđene paklene mašine, navališe na nas svi paganski vitezovi čitavog Frengistana. Šejtan nagna na nas Vale, Nemce, Francuze, Kozake; čak se i u Pečuju plašimo Kanjižana koji jezde kroz dim zapaljenih sela; užasne vesti stižu i sa budimske tvrđave, odolevala je silnoj opsadi, a kada je zapovednik, njen branitelj, izjahao iz svog razorenog grada i video zarazom ophrvanu i opustošenu budimsku županiju, briznuo je u plač.

Živimo u okrutnom vremenu, ali ti ćeš, čitaooče moj, u srećnijem dobu radovati se ovoj pripovesti, jer vera će doneti mir čitavom svetu. Neka da Alah da tako bude! On radi šta hoće.

Budi veseo, moj efendi, ma ko da si, u kojoj god božjoj zemlji da si, izvesno, musliman da si, kao što 110. sura Kurana proriče:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ
وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي
دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا
فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَأَسْتَغْفِرْهُ
إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

*Kada Alahova pomoć i pobjeda dođu,
i vidiš ljude kako u skupinama u
Alahovu vjeru ulaze, ti veličaj
Gospodara svoga hvalići Ga i moli
Ga da ti oprosti, On je uvijek
pokajanje primao.*

Lepo ćemo se zabaviti! Ma koliko stenjao i rikao vetar u ovoj surovoj pokrajini, ja pripovedam proleće, srećan začetak, leto, ukusne plodove sazrelog vremena, sreću i lepotu, mladost, stvaranje i pustolovinu.

Ispričaću ti mladost ovog sveta, prošlost svojih predaka, sve kako sam čuo od svoje dadilje Halime; istoriju velikih ratova, svoje rođenje i detinjstvo, kako sam od našeg sluga Sejfija čuo, ali pričaću i takva čudesa kojih se već svojom pameću sećam; dah raja sve te strahote ipak čini umiljatim, jer bio sam mlad, početak je bio mlad. A prošlost je slatka čak i onda kada znam da sam bio okrutan i opak, ali svu sam već svoju zlobu otpustio. Mir s nama! Amin.

PRVI DEO

1526.

Kako su se zavadili ljudi evropski sultani

Moj učitelj Sejfi pripovedao mi je sve baš kako su to blagosloveni muslimanski istoričari zapisali. Snebivao sam se nad tim pričama, a Sejfi je govorio krajnje ozbiljno, samo bi ponekad zastao osmehnuvši se.

Voleo sam Sejfija.

On je ovako pripovedao:

U ta davna vremena sultani zapadnih zemalja, zaslepljeni idolopoklonstvom, bili su pod carskom krunom, zato su svi i priželjkivali tu krunu. Ali kruna je bila kod Lauša (potčinjeni đauri su ga zvali: kralj Lajoš II), dakle, kruna je pripadala tom bezumnom Lajošu, a taj kralj Lajoš bio je sultan Alemanije i Ingirusa. Bezbožni idolopoklonci ove vilajete su zvali Nemačka i Mađarska.

Elem, sultan Lauš, taj Lajoš, stavio je svoje prljave šape na vrlo veliku teritoriju. Nebrojene su bile njegove tvrđave i nemerljiva prostranstva njegovih sandžaka, imao je pešadije i konjičkih odreda ko zvezda na nebu, raje na imanjima i poljima ko vlati trave na livadi, ko zrna peska u pustinji. A tek njegova vojska! Svaki njegov svinjoglavi vojnik bio je visok i strašan, ko da mu je čaća bio džin, konji su mu bljuvali vatru ko zmajevi, bili su ogromni ko ruk-ptica u *Hiljadu i jednoj noći*. Njegovi konjanici i pešadijci obučeni u gvožđe od glave do pete, vitlali su oružjem vešto ko đavoli; njegovi veziri su se razumeli u ustrojstvo vojske i veštinu ratovanja poput

drevnog Asata, vezira premudrog Solomona, a njihova hrabrost je bila ko u Tuseja, najvećeg persijskog junaka iz starih vremena.

Ali to nije sve, Lajoš nije bio jedini frengistanski sultan. Tu je bio i Lajošev najbedniji rođak, sultan Ferendus, koji je sebe nazivao car Ferdinand, a taj Ferendus je bio najveći grabljivac među grabljivcima.

I šta se desilo? Franciskijom je vladao tupoglavi i naduveni Frančisko, drugim imenom Franja. Tu Franciskiju Mađari nazivaju Francuskom. Elem, i ovaj Franja je priželjkivao krunu i počeo da mozga: „Ući ću u rat sa Lajošem i prigrabiću krunu.” Samo, Lajoš je bio jak, on i nemački Ferdinand bili su u istom saraju i karavanu. Uz to, Ferdinand je imao brata po imenu Karlo, ili Karolj, sultana Hispanije. A ovaj Karlo, koji je gacao po smrdljivoj močvari bezbožništva, bio je baš moćan sultan. Kada je čuo da je Franja napao Ferdinanda, veoma se razbesneo. Ferdinand mu je ipak bio brat. Iz istih stopa krene u rat i napadne s leđa sultana kralja Franju, tu francusku lešinu.

Tako je Franja odjednom vodio dve bitke. Ratovao je u isto vreme i sa Ferdinandom i sa Lajošem. Sam-samcat ih je napao. Potom zarati čak i sa Karlom, koji je pohitao da pomogne Ferdinandu. Bio mu je, zaboga, brat od strica. Uskoro se ispostavilo da kralj Franja ne može protiv Lajoša, Ferdinanda i španskog Karla.

Kada su ova trojica otela od Franje brojne tvrđave sa nebrojenim selima, Franja uvide da ne može sve da ih pobedi i jako se uplašio. Crv samopouzdanja mu je zarazio mozak, te počeo razmišljati kako kočije svojih htenja da uputi ka palati ostvarenih želja. U tom umovanju odjednom zablista plamičak svetlosti u njegovoj pomućenoj pameti. Zatraži hartiju, kalem i crni murećep, zasedne i počeo pisati pismo padišahu (neka je srećan u svetlosti Alaha!), velikom sultanu Sulejmanu, kalifu, zaštitniku vere, junačkom potomku proroka Muhameda (blagoslov njemu i njegovoj porodici!).

Pismo svinje kralja Franje

Sulejmane Veličanstveni, koji si zaštitnik pravoverja naspram svinjojeda i samih svinjskih hrišćana! Ja, Frančisko zle naravi, podanik tvoj, po planu začetom na smetlištu nepromišljenosti, napadoh Lajoša, brljavog i amoralnog sultana Alemanije i Ingirusa, a napadoh i Ferendusa da bih se dočepao sujetom bremenite i ništavne krune. Ali Ferendusov rođeni brat, nečasni i prevrtljivi kralj Karlo, sultan Hispanije, krene protiv mene i sada njih trojica sa dve strane napadaju moju zamlju koju je strašno i pogledati. Skupa ruše i pale Franciskiju, tu dosta duboku jamu izmetišta ikonopoklonstva, čiji će okoreli građani goreti u najdubljim krugovima pakla. Zajedno sa mnom.

Svetlounni, veliki moj padišahu! Ja, Frančisko, puzeći na kolenima, nedolični svoj obraz trljajući uz Tvoje noge, molim Te, očitaj bukvicu ovim psima sa istoka, vinom obesti opijenim kraljevima Nemačke i Mađarske koji u Hrista veruju, a onda će moja vojska moći lako da pobedi kralja Karla. Ako mi pomogneš u ovoj velikoj nevolji, biću najsrećniji među tvojom poslednjom rajom, služiću Te do kraja života, i iza toga, jer svi moji opaki đauri i njihovi okoreli potomci, potomci mojih potomaka, služiće te do kraja sveta. Skinuću Ti i Sunce i Mesec sa neba.

I smilova se padišah andeoske naravi.

I tako je počelo.

Veliki ratni pohod

Razvio je Sulejman veličanstvenu, svetu svilenu zastavu Gospodnju. Ta godina kod đaura bila je godina 1526.

Sulejman, senka Alahova na zemlji, razvio je zastavu, podigao tug, ratničko znamenje od šest konjskih repova, u gradu Konstantiniji, koji đauri nazivaju Istanbul, i svojom silnom vojskom krene na sever da oslobodi narode Nemačke i Mađarske, zaglibljene u jadnom jeresu.

Krenuao je na 11. dan redžeba, jednog vrlo srećnog ponedjeljka. Bilo je proleće, sultan proleća zakitio je polja sa isto toliko vlati i belih cvetića koliko se vernika latilo oružja da sledi presvetlog šaha.

- I oslobodio ih je? Oslobodio? – pitao sam Sejfija.
- Nije.
- Kako nije?
- Kamen je na svom tlu teži.

Na Daud-pašinom polju

Ibrahim-paša, veliki vezir i vlastodržac provincije Rumelije, tog jutra je o svom trošku častio čitavu vojsku. U zoru, posle prve molitve, dao je da se iznese tug sa četiri konjska repa na slavno Daud-pašino polje kraj Istanbula, gde se već danima ulogorila predstraža anatolijske vojske i rumelijskog odreda pristiglog iz Grčke i okolnih krajeva. Krvavi, umorni kasapini desetkovali su ostatke

stada dogonjenog do prestonice, nad logorskim vatrama su okretali ražnjeve sa stotine oderanih ovaca, razvejavao se dim, miris mesa, začina, belog luka; iz grada taljigama su dopremali zobene somune, na magarce obešene mešine boze i piva dobijenog vrenjem ukiseljenog prosa, a u povratku su odnosili sveže oderane ovčije kože u pravcu trostrukih zidina, do gradskih kapija koje su izgradili stari rumski sultani. Ovi stari sultani bili su neznabošci, nazivali su sebe cezarom, kod Mađara je to kasnije prešlo u časar, car, jer im je tako bilo lakše za izgovor nego cezar, a oni i za padišaha kažu – turski car. Elem, stari rumski sultani, Rimljani, branili su slavni grad trojnim zidinama, a sada su sa Daud-pašinog polja teglili sveže oderane ovčije kože do tih istih zidina, jer ih je gostoljubivi Ibrahim-paša prodao carigradskim kožarima, za svaki slučaj, da uz izdatke nešto i ušićari.

Ibrahim-paša i Begoglu

Da platim? – zapita Ibrahim-paša kisela lica. – To je više od deset hiljada akče.

– Plati. Bez setve žito ne rađa – odgovori Begoglu. – Ionako ti je sve bilo jeftino. Uračunato je dvesta osamdeset volova, pogače, četiri puta po petsto litara piva od boze. Samo će se Ajas-paša ljutiti što si potplatio njegove kočijaše.

– Ja bih hteo nešto i da zaradim na ovom, Lodoviko.

– Hm. Veliki prijatelju, teško je i zaraditi i biti darežljiv – odgovori Begoglu čije je pravo ime bilo Lodoviko Griti. – Ipak ćemo se sutra sporazumeti sa vođom kožarskog ceha.

Tako je i bilo.

Ibrahim-paša nije bio trgovac. Nije se pogađao sa kožarskim cehom, jer oni sa crnim noktima i do lakata u crveno obojenim

rukama bili su redom nepopravljivi zlikovci. Takve stvari je rešavao Lodoviko Griti, dvorski i vojni liferant, sin venecijanskog dužda, ali ne i sin duždeve žene, što je veliki greh među Frengima, jer kod njih jedan čovek može da ima samo jednu ženu, a ovako rođenu decu nazivaju nezakonitom ili vanbračnom, ali ako je otac veliki gospodin, a uz to i bogat, onda to nema nikakvog značaja. A stari Andreo Griti bio je veliki gospodin, tako je i njegov sin, Lodoviko Griti postao veliki gospodin. Čak su ga i Osmanlije svuda zvale Begoglu, što na turskom znači: Sin gospodina. Zapamti dobro njegovo frengovsko ime Griti, dragi moj efendi, jer meni je važno to ime. Zapamti, a onda čitaj dalje moju priču, ili neka ti je čita tvoj mladi sluga ili mlada robinja, koje si brižno školovao i ceniš njihovo obrazovanje, vernost i lepotu. Dakle, Griti, Begoglu, poverenik i poslovni prijatelj velikog vezira Ibrahima.

Vojni logor

Između vojnog logora i grada putevi su bili zakrčeni, na nekim mestima već od pre nedelju dana postavili su privremene kovačnice da potkivači i oružari oprave potkovice na deset hiljada konja, da naoštire vrhove strela i kopalja, isprave i naoštire sablje. Ponegde je još radio meh, žario se žar, zveckao nakovanj, ali većina se spakovala i polazila prema gradu ili se spremala na dug put sa vojskom.

Jedinice zadužene za šatore rasklapale su šatore, tovarile šatorska krila i šipke na mazge i odnosile van logora do onih dvadeset hiljada kamila koje je trebalo držati daleko od konja da ne bi pobesneli od njihovog smrada. A usred tog ogromnog tabora u nestajanju, na središnjem prostoru, oko ovaca na ražnju, stiskalo se na hiljade vitezova u žutim kapama, plavim, crvenim i smeđim

dolamama, makijsali su ovčetinu i lepinje, pili pivo od boze – i šerbet su pili, ali manje, jer Ibrahim-paša nije poslao šerbet, trebalo ga je platiti prodavcima – još uvek je bilo prohladno i više je prijala pivo od boze. Anatolci u vunenoj odeći i belim turbanima smejali su se grohotom, mlatarali rukama, bacali parčad mesa deci sa gradskih ulica, jer Alah voli milosrdne, a deca su posle trčkarala da sa nepokupljenih oderanih koža ili sa sirove ovčetine ukradu što više loja da bi ga unovčili kod sapundžije ili ga stišnjenog oko fitilja prodavali na bazaru kao lojanice.

Sunce se već pomaljalo i pomalo grejalo, a oko vezirskog tuga od četiri konjska repa sa zlatnom kuglom i polumesecom stajala je taborska straža: dvadeset ulufedži bešlara, konjanika u oklopu sa isukanim sabljama. Zapovednik koji je svojim rukama izneo tug, pašino znamenje, samo je projahao pored njih, niko nije smeo da se približi tugu. Čekali su Ibrahim-pašu (nek je s Alahovim mirom!).

I stiže veliki vezir aristotelovske mudrosti, pred njim pedeset ulufedži bešlara, konjanika sa crnom vojnom zastavom Rumelije izvezenom zlatom, iza njih sto spahija koje je on postavio na imanja od Atine do Beograda. Kasali su pored puta jer masa uskomešanih dvokolica, kola, ljudi i tovarnih životinja u mimoilaženju nije se mogla pomaći da im oslobodi put, posle su išli samo korakom, a onda oficir ulufedžika da znak muzici. Na hiljade i hiljade boraca za veru gromko je klicalo velikom beglerbegu, Ibrahim-paši (neka je Alah dobrostiv prema njemu u četvrtom raju!).

Evo, ovako sam čuo. Pričao mi je pravoverni Sejfi, moj voljeni sluga, moj učitelj u detinjstvu, moj dobrodušni drug (neka ga prati blagoslov u večnim Alahovim vrtovima!).

Kod istanbulskog Topkapi saraja

Ibrahim-paša se pokaza pred vojskom, a onda se sa svojom pratnjom vrati u Istanbul na sultanovo pojavljivanje.

Palata Topkapi izgrađena je na samom kraju poluostrva, daleko iza troredih zidina drevnih rimskih careva, daleko iza mora prestoničkih kuća. Ovde je živio padišah, kan Egipta, Persije, Sirije, Krima, Rumelije i Trapezunta; upravo je iskoraknuo iz unutrašnjih sala Saraja, gde nikad niko ne može da proviri. Turio je čizme u uzengije svoga konja i izjahao preko Kapije sreće iz Trećeg u Drugo dvorište između špalira crnih i belih evnuha. Tu je bio postavljen čitav sultanov orkestar. Zabrujaše zurle i zagrmeše bubnjevi takvom silinom da se bik koji pridržava svet pomerio iz mesta, a svet zadrhti.

Pored vodoskoka, leja lala, paunova, mramornih bazena i pitomih gazela, u pratnji dvanaest nepobedivih oficira telesne garde u beloj odeći i belim kapama, Njegovo veličanstvo dojava do Prednjih vrata, ovde mu se pokloniše Ibrahim-paša i ostali vitezovi, begovi, janičar-age, sveti molaci i mudri hećimi. Onda nastaje tišina, padišah klimnu glavom i Ibrahim-paši predadoše zastavu serdara.

– Šta je to serdar? – upitah Sejfija, jer još sam bio dete.

– Serdar je vrhovni zapovednik vojnog pohoda.

– A zašto ima četiri konjska repa na tugu?

– Konjski repovi su znamenja dostojanstva, Iso. Jedan konjski rep je znak sandžaklija, dva su znak poglavara, beglerbegova, poglavara pokrajina, tri su znamenje vezira, jer oni su sultanova desna ruka, četiri pripadaju velikom veziru, on je serdar. Ali serdarstvo traje samo dok traje ratni pohod.

– A šta je posle bilo?

– Posle je Njegovo veličanstvo ujahao u Prvo dvorište koje je 1.200 lakata dugačko, a 1.000 lakata široko. Sulejman padišah je osmotrio postrojenu telesnu gardu, askere, sinove otmenih, ratničkih porodica. Nasta tajac, a kad se podigao sultanski tug od sedam konjskih repova, hiljadu je gardista pozdravilo padišaha klićući Alahovo ime. Opet zagruvaše bubnjevi, zabrujaše zurle. A on je projahao pored konjanika čiji su paripi kopitima kopali zemlju; iza njega se postrojilo trista vojnika telesne garde obučenih u belo koji i noću čuvaju njegov šator, na boku im visile strele, na leđima tobolci, za njima su išli ulemi, mudri čuvari vere sa svojim slugama, za njima propovednici i mujezini, vrhovni astrolog, hećimi i glavni lekar, sarajski oftalmolog i hirurg, iza njih pod zeleno-belom zastavom ulufedži sa carskom blagajnom, hetmani streljačkih i topovskih odreda, a bubnjevi su grurali, grurali.

Promicala je kolona kroz Sultan-kapiju do Saraja gde ju je čekalo dvanaest hiljada postrojenih janičara, na ulicama su se stiskali ljudi iz grada, zanatlije, trgovci, robovi, žene, deca, lopovi, goniči, vodonoše, gusari, ribari, drolje i pederi, svi narodi sveta, Osmanlije, Arapi, Persijanci, krivoverni čivuti i frengijski hrišćani iz Venecije, Đenove, Francuske, Englezi sa severnih ostrva, u magiju verujući Afrikanci i Indijci; svi su hteli da vide Sulejmana, zaštitnika sveta.

Oprosti mi, dragi moj efendi, nisam ni sam siguran koliko je istine u Sejfijevoj priči, koliko je u tome doprinosa mudrih osmanlijskih istoričara, a koliko je onog čime je moja duša obojila priču koju sam čuo u detinjstvu. Ama ne umemo tačno prepričati ni ono što smo malopre čuli, a kamoli ono od pre šezdeset godina!

Na ulicama

Veliki vezir Ibrahim prodefilovao je pred sultanom, kako dolikuje, sa svojim četama i odredom za razapinjanje šatora. Kad je prolazio kraj Aja Sofije i Plave džamije, njegovoj pratnji se pridružio Begoglu, italijanski hrišćanin, gospodin Lodoviko Griti. Dolamu od zlatom protkane svile, koju je od sultana dobio na dar, opasao je biserima izvezenim pojasom od baršuna. Ali nije nosio turban, već crvenu nakrivljenu kapu koju Frengi nazivaju gobelin-kapom. Nije bio više u cvetu mladosti, imao je blizu pedeset, brada mu je osedela, a svako je mogao da primeti njegovo prisno prijateljstvo sa Ibrahim-pašom, koji je znao kako da se udvori padišahu nakitom kupljenim od Gritija. Zato je hrišćanin Griti u to vreme bio poreski poverilac svih prestoničkih blagajni, samo što još nije zapovedao kadiji, glavnom računovođi i gradskoj žandarmeriji. Uostalom, i oni su radili kako je on zapovedao.

Promicale su slavne čete svetlom obasjane, uz muziku i pucnjavu prangija, pod šumom niklom od perjanica, kopalja, zlatom izvezenih crvenih, plavih, belih, žutih i zelenih zastava, a nad njima, kao slavluk, izvijao se stari rimski akvadukt od kojeg čoveku zastaje dah, a iznad njega puklo široko plavetnilo neba Gospodnjeg. Mirno su promicale čete kroz grad, prošle su Edirni-kapiju i polako se približavale već rasturenom taborištu na Daud-pašinom polju; povorka ratnika bila je tako dugačka da tovarna kola artiljerije i oružara s kraja kolone još nisu ni krenula iz grada.

Rano ujutru jedan puk janičara romelijske vojske pošao je na put kao predstraža da stigne nekoliko dana pre padišaha, a anatolijska vojska je čekala sve do kasno po podne sledećeg dana dok nije krenulo nepregledno more od dvadeset hiljada kamila

prenoseći gvožđe, barut, hleb, šatre, topovsku đulad, alate, žito, pirinač. Anatolci su sačekali da iz pravca Galipolja pristigne njihov vezir, beglerbeg Behram-paša sa svojim spahijama, da bi sve do kraja vojnog pohoda osiguravali odstupnicu sultanovoj vojsci. Veliki vezir Ibrahim primao je bez prestanka izveštaje raznih čauša, po njima slao nova naređenja; sve se neprestano kretalo u lebdećoj prašini, promicala je ogromna masa, ponegde bi se sudarila dva voda ili dve kolone teglećih životinja, onda bi se sve dalje kretalo usred dreke i vike i komešanja kao nebeski svodovi usled Alahove volje. Jer nije vezir Ibrahim bio taj koji je najbolje smislio ove okršaje, i nije on najbolje upravljao osvajanjima, ali on je znao da bitka, kao vašar, traje samo jedan dan, a stići do tog dana panterovim skokom sa vitezovima iziskuje mnogo rada, razmišljanja, planiranja, obazrivosti, a on je u tome bio nenadmašan. Najveći organizator. Posle Alaha.

Eto, ovako su mi pričali. Taj dan je bio verna slika Vaskrsa.

Jedrene

Vojska je za deset dana stigla u Jedrene. Mađarski Frengi su ovaj grad nazivali Drinapoljem, nekada davno bio je glavni grad Osmanlijskog carstva, sve dok veliki sultan Mehmed Osvajač, Sulajmanov praded, nije oslobodio Istanbul od hrišćana. Tada je Istanbul učinio utočištem za sve ljude sveta; sagradio je palate, džamije, manastire, bolnice, medrese, kako to prestonici dolikuje. A Edirne, ova lepa i mila varoš, ostala je mesto okupljanja vojske koja je polazila u osvajanje Frengistana, bila je kao potkovica na konju, kao balčak na sablji, kao osnova sa koje topovi sigurnije sukljaju tanad za razaranje zidina.

Padišah je odseo u staroj palati i tri dana je držao divan.

– Šta je divan? – pitao sam.

– Divan je većanje, dete. Većanje na kojem padišah rešava državne poslove zajedno sa svojim pomoćnicima, vezirima i ulemima.

Poslednjeg dana divana, posle popodnevne molitve, ikindi namaza, vezir Ibrahim doveo je do sultanovog trona svog đaura Lodovika Gritija. On se pred sultanom bacio licem na pod sa tako otmenim pokretom da su Ajas vezir i kancelar prebledeli od zavisti. Sultan Sulejman skupi veđe i osmehnu se. Griti mu, kao i obično, preda dar, ovaj put nešto skromniji, zlatnu kopču za dolamu sa okruglim dijamantom, a na sultanov znak njemu su doneli uobičajeno svečano svileno odelo.

– Budi pozdravljen, Begoglu.

– Budi pozdravljen, o, padišahu! Kao i do sada, služiću te svom svojom snagom, spasitelju sveta!

– Da. Lepo je što si me otpratio do Jedrena. Ako želiš, prati me i dalje, u Sremu ću ti darivati imanje. Ako nećeš, možeš se vratiti u Konstantinopolj.

– O, kralju svih vremena! Pratio sam te do Jedrena zbog blizine tvoje, kao što žedan beduin prati kišonosni oblak, kao dim što se vije u visine. Ali poslovi me zovu nazad u prestonicu.

– U redu. Da li je otišao sekretar venecijanskog konzula?

– Još je u mojoj kući u Galateji, o kane svih kanova!

– Da li će biti zadovoljan dužd, tvoj otac?

– Moj otac, dužd Venecije, srećan je kad dobije naređenje od tebe, o najveći među kalifima! On je pored tebe kao grlica pored ruk-ptice: prepušta se tvojoj milosti i služi te.

– Dužda, oca tvog, muči li još sifilis?

– Dužd, moj otac, piše mi da je bolje, veličanstvo, zahvalan ti je za jevrejskog lekara koga si mu poslao na poklon.

– A njegova flota?

– O, kruno kraljeva, slutim na šta misliš... malobrojni žitelji Venecije popravljaju svoje nesavršene, trošne čamce... mada je

proleće, moj otac i sinjori procenjuju da će opravke još potrajati, još će potrajati... Ne mogu se prihvatiti prevoza ni papskih plaćenika, ni drugih. Samo trgujemo, samo trgujemo, uz Božju pomoć, a ratne galiije popravljaju, kao što je pesnik Dante pevao:

*Venecija popravlja svoju trošnu flotu
Arsenal, ko pakao, miriše na smolu,
U smrdljivim pećima topi se kaštran,
Teče po podu užaren, lepljiv i ružan.*

– Da. To je dvadeset i četvrto pevanje *Pakla*. Da l' od sedmog reda? Bez greške si ga ispevao na arapskom, dragi Begoglu – rekao je padišah od sunca svetlijeg uma (neka je Alah zadovoljan njim!) i pomisli kako je diplomatija u Veneciji puno radila ove zime, jer je želeo da je ovog leta mir na svim morima dok on kreće na sever i zapad, zbog toga je vredelo da je u dobrim odnosima sa duždevim kopiletom. Unajmiće ga neka skuplja porez po novoo-svojenim gradovima, to je ionako mučan i neprijatan posao, uvek izaziva nelagodnost. Neka taj bezbožni Begoglu uzme pod najam Galipolje i Zapadni Peloponez, ako već to hoće, i Ibrahim-paša ga već nedeljama gnjavi zbog tih gradova. Samo kasnije, naravno, ako i Alah tako hoće, razmišljao je veliki gospodar; možda od jeseni, od Kasimovdana. Istanbul je već ionako njegov.

Međutim, lukavi đaur Griti se iznenadio:

– Care svih vremena! Ti napamet znaš *Komediju*? Na arapskom?! Odakle znaš da dvadeset i četvrto pevanje počinje Venecijom?

– E, ne znam sve. Samo najlepše delove. Ne bih ti znao reći kako je vaš Dante poslao u pakao svoje neprijatelje, sve te silne popove što su se Hristu klanjali. A bio je u pravu taj Dante, svi su ti popovi već u paklu, zajedno s njim. Zanima te odakle znam? Tolmač mog pradeda (nek mu Alah da večni mir!), sultana Muhameda II,

preveo je Dantea na arapski jezik. Taj čelebi, pesnik i prevodilac, zvao se Al-Muhadžer. Njegov neki davni predak bio je Italijan. Vredelo je. Nego, Ibrahim, moj pametni serdaru! Kaži mi samo, koliko je bio veći porez Istanbula u poređenju sa prošlom godinom? Koliko smo zaradili zahvaljujući tom Begogluu?

Zablesnu oči Ibrahim-paše orlovskoga nosa (blagosloven nek mu je!), jer došao je njegov i Gritijev trenutak. Znao je da sultan sada želi da se potvrdi pred pašama i begovima koji su bili ljubomorni na Gritija. Nije ni sačekao da mu pisar otvori završni porreski defter:

– Osamsto dvanaest hiljada osamsto šezdeset i tri akče, o, gospodaru Egipta, Persije, Arabije, Sirije, Anatolije, Rumelije i Krima...

– I Trapezunta!

– Ah – cerio se Ibrahim glumeći preplašenost – ah, presvetli... Gospodaru! I Trape...

– To je čitav višak? Uračunat je i devširski porez?

– Ne, moj padišahu, ovo je džizija, glavarine, carine i najamnine, prihodi od berata, tapu, kazne i globe, prihodi od khasa, sultanskih poseda... da, dakle, jedino se devširma smanjila, da, za oko četiri hiljade akči... ali...

– Ali mi i ne dozvoljavamo da devširma, porez na decu, raste, zar ne, moj Ibrahim, veliki veziru?

– Sačuvaj me Alahu! Veličanstvo! Dobro je ako devširma opada! Dobro je ako je i nema! Dobro je ako je i ne bude bilo!

– Onda me Begoglu dobro služi? Može da prikuplja državne poreze u Galipolju? Može. Da li je tesker gotov, Begoglu?

– Jeste, kalife nad kalifima! Prsti tvojih pisara su brzi kao Rustemov at, rukopis im je lep kao slova *Hiljadu i jedne noći* – rekao je Griti klanjajući se.

– Jesi li zadovoljan?

– O, prezadovoljan. Ali bez znamenja tvog, bez tugre... bez potpisa... – nije ni završio rečenicu kad ga Ibrahim prekidne.

– Tugre nema. Ovo nije ni ferman, ni berat, samo je tesker, obična predstavka. A na teskere ne crtaju tugre, sultanska znamenja. Raduj se sad teskeru. Kada ovu molbu pošalješ vilajetskom defteranu, kada te defteran zavede, moći ćeš eminu da uplatiš tapu, amil će zatražiti bujurdit od kadijskerta sa mišljenjem šaik-il-islama, kada šaik-il-islam na osnovu khanunama da mišljenje, što će padišah napisati, jer ti si, nažalost đaur, prijatelju moj, a džizije čitavih gradova, tapu i ostalo padišah još nikad nije dao neverniku u mukatabu, dakle, kad sve imaš, onda će defterdar napisati berat na koji će nišandži nacrtati sultanovu tugru. Ali pazi sa šaik-il-islamom, jer je star, gramziv, opak i voli seks. Uz to je još i istoričar!

Sulejman padišah se osmehnu i klimnu glavom:

– No, ja sad odoh u rat, a vodim sa sobom i nišandžije, niko drugi ne zna turgu da crta. Vratću se na jesen i do tada sve će biti gotovo, Begolgu. Do tada pošalji darove defterdaru, amilima, eminama, kadijaskernu, šaik-il-islamu i svim pašama i vezirima koji ti zavide. A šta je naravoučenije?

– O... šta je to, nepobedivi kalife?

– Ko želi velika stada, nek kupi polja prostrana.

Onda je padišah naglo ustao (nek je blagosloven pred dragim Alahom na vek vekova!), imao je tada trideset i dve godine, Griti mu brzo poljubi porub plašta, Sulejman nebeske dobrote ga nežno zagrlji, onda karon povede Ibrahim-pašu da zajedno pogledaju kako gađaju portugalske tobdžije novim, dalekometnim kolumburi-ma, topovima koje Frengi nazivaju zmijama bitke.

Eto, tako mi ispriča moj sluga Sejfi, jer ja se nisam još ni rodio, a on je stajao tamo u odaji za većanja, na vratima divanhane. I sve je to čuo.

Viktor Horvat
TURSKO OGLEDALO

Za izdavača
Dijana Dereta

Glavni i odgovorni urednik
Aleksandar Šurbatović

Lektura i korektura
Snežana Palačković
(Klapna&Rikna)

Dizajn korica
Jana Vuković

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-033-6

Tiraž
1000 primeraka

Beograd 2015.

Izdavač / Štampa / Plasman
DERETA doo
Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd
tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.511.141-31

ХОРВАТ, Виктор, 1962–

Tursko ogledalo/Viktor Horvat; prevod sa mađarskog
Marija Cindori Šinković. – 1. Deretino izd. – Beograd:
Dereta, 2015 (Beograd: Dereta). – 496 str.; 21 cm. –
(Biblioteka Dereta vam predstavlja ---)

Prevod dela: Török Tükör, Regény/Horváth Viktor. –
Tiraž 1.000. – Rečnik manje poznatih imena i pojmova:
str. 483-486. – Beleška o prevodiocu: str. 487.

ISBN 978-86-6457-033-6

COBISS.SR-ID 217283596